

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Mottagandelagen – en ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande (SOU 2024:68)

Er beteckning: Ju2024/02070

Sammanfattning och övergripande kommentarer

Länstyrelsen Västernorrland (fortsättningsvis Länstyrelsen) är positiv till det övergripande syftet att skapa ett ordnat asylmottagande och ett effektivt återvändande.

Länstyrelsen motsätter sig förslaget om skyldighet att vistas inom ett begränsat geografiskt område. Förslagen om bland annat närvarokontroller bör vara tillräckliga. Länstyrelsen anser vidare att asylsökande bör få behålla rätten att arbeta i syfte att stärka integrationen på lång sikt.

Mottagandelagen antas bidra till att färre söker sig till Sverige. De som ändå söker sig hit kan i högre utsträckning antas ha en anknytning till landet och därmed större möjlighet till eget boende. För att de föreslagna förändringarna ska uppnå sitt syfte är det angeläget att systemet med asylboenden är tillräckligt attraktivt. De åtgärder som vidtas från statens sida behöver nå orsakerna till att asylboende väljs bort av asylsökande, snarare än att göra egenbosättning ännu mer ekonomiskt och socialt utsatt. Om detta inte uppnås riskerar förslaget att få negativ påverkan även på bosättningssystemet och dess syfte.

Detta skulle ge negativa konsekvenser för bland annat Västernorrlands län, som befinner sig i en samhällsomvandling kopplad till grön omställning. För att möjliggöra denna omställning och upprätthålla välfärden är utrikesfödda, däribland före detta asylsökande, viktiga i kompetensförsörjningen.

Ett genomförande av Mottagningslagen skulle påverka länsstyrelsens arbete med bland annat tidiga insatser för asylsökande. Att upprätthålla en jämn fördelning av likartade insatser skulle ta mer resurser i anspråk i länsstyrelsernas samordningsuppdrag, både i län med och utan asylboenden, då andra utmaningar följer målgruppen som bor i eget boende. I län med asylboenden förutsätter Länsstyrelsen att utformning av boenden och hantering av reseersättning skapar förutsättning för civilsamhällesaktörer att fortsatt bedriva aktiviteter för målgruppen.

För att relevanta omständigheter inte ska förbises vill Länsstyrelsen betona vikten av att regeringen i den fortsatta beredningen gör en noggrann analys av hur förslagen i utredningen påverkas av andra förslag som nyligen remitterats, utreds eller föreslås utredas inom politikområdena asyl och migration samt integration. Bland annat behövs samordning med förslagen i promemorian Inhibition av verkställigheten – en ny ordning för vissa utlänningar vid tillfälliga verkställighetshinder (Ds 2024:23).

Avsnitt 5 Åtgärder för ett ordnat mottagande av asylsökande

Länsstyrelsen anser att barn helt ska undantas från närvarokontroll och anmälningsskyldighet, även barn mellan 16 och 18 år. Eventuella krav skulle i stället kunna vara knutna till vårdnadshavarna.

Länsstyrelsen motsätter sig förslaget om en skyldighet att vistas inom ett begränsat geografiskt område. En områdesbegränsning skulle innebära en omotiverat stor inskränkning i den fria rörligheten, enligt Länsstyrelsen. Förslagen om bland annat närvarokontroller bör vara tillräckliga för att uppnå syftet.

Asylboenden kan vara belägna på platser där det är närmre till samhällsservice på andra sidan en länsgräns. Om förslagen genomförs är det därför i dessa fall viktigt att det går att göra undantag från områdesbegränsningen för samtliga asylsökande som bor på platsen.

Länsstyrelsen menar vidare att förslaget om muntliga beslut om godkänd frånvaro från närvarokontrollen eller att vistas utanför länsgränsen riskerar att inte vara rättssäkert.

Avsnitt 7 Åtgärder för ett effektivt återvändande

Länsstyrelsen motsätter sig förslaget om områdesbegränsning för personer med avlägsnandebeslut. Syftet kan nås genom andra åtgärder. Liksom för asylsökande anser Länsstyrelsen, i det fall förslagen genomförs, att barn helt ska undantas från anmälningsskyldighet, även barn mellan 16 och 18 år.

Länsstyrelsen ställer sig även frågande till varför anmälningsplikt och inte närvarokontroll föreslås som primär åtgärd för individer utan avvikanderisk och för dem som inte utgör ett hot mot allmän ordning.

Avsnitt 8 Bistånd enligt lagen och möjligheten att arbeta

Avsnitt 8.1 Förmåner som ska kunna utgå enligt mottagandelagen

Länsstyrelsen välkomnar förslaget att införa en övergångsersättning, men ser en risk att förslaget inte är tillräckligt. Målsättningen bör vara att nyanlända individer inte ska behöva söka kompletterande ekonomiskt bistånd från kommunen. I den fortsatta beredningen av utredningens förslag behöver övergångsersättningen utformas så att såväl beloppet som tiden för ersättningen är tillräcklig.

Ett sätt att korta tiden mellan beslut om uppehållstillstånd och inskrivning i etableringsprogrammet, och därmed övergångsersättningens omfattning, skulle kunna vara att en första kartläggning görs av Arbetsförmedlingen på asylboendet, innan anvisning till kommun. Det skulle också kunna förbättra matchningen mellan den nyanlände och den mottagande kommunen.

Avsnitt 8.2 Rätten till förmåner enligt mottagandelagen

Länsstyrelsen instämmer i utredningens förslag om att även vuxna utan barn, till skillnad från dagens ordning, ska ha rätt till logi efter det att en tidsfrist för frivillig avresa löpt ut.

Länsstyrelsen delar utredningens bedömning om särskilda bestämmelser för ensamkommande barn. Barnet bör kunna bo på en och samma plats under sin asylprövning för att kunna tillgodogöra sig skolgång, sociala nätverk och fritidsaktiviteter. I de fall barnet får

uppehållstillstånd bör det vara möjligt för barnet att i möjligaste mån kunna bo kvar i kommunen. Barnet bör i så stor utsträckning som möjligt behandlas som övriga barn och ungdomar i landet. Det är angeläget att undantag kan göras från skyldigheten att bo på ett asylboende, exempelvis med hänsyn till skolgång, även efter det att barnet fyllt 18 år. Vidare är det oklart i utredningen vad som sker med ensamkommande barn som får avslag på sin asylansökan.

Avsnitt 8.3 Miniminivåer enligt EU-rätten

Avsnitt 8.3.3 Överväganden om ekonomiskt bidrag enligt mottagandelagen

Förslaget om koppling mellan nivån på den ekonomiska ersättningen för mat och kläder till asylsökande och nationella normer för att säkerställa en rimlig levnadsstandard finner Länsstyrelsen bra. De procentsatser som presenteras i utredningen tolkar Länsstyrelsen som ett exempel på hur den nya regleringen kan utformas. Det är viktigt att den slutliga ersättningen beslutas till en sådan nivå att den inte bara säkerställer en dräglig levnadsstandard utan även fungerar som incitament för att fler ska bo i asylboende.

Avsnitt 8.3.5 Överväganden om undantag från kravet på arbetstillstånd

Länsstyrelsen motsätter sig förslaget om att asylsökande inte får arbeta inom de första sex månaderna. Länsstyrelsen instämmer i utredningens bedömning att förslaget kan få negativ påverkan på integrationen. Det är enligt Länsstyrelsen dessutom motsägelsefullt att å ena sidan ställa krav på en allt snabbare etablering på arbetsmarknaden, å andra sidan begränsa asylsökandes rätt att arbeta under de första sex månaderna. Förslaget riskerar enligt Länsstyrelsen att bidra till fler irreguljära anställningar, särskilt för individer i eget boende.

I proposition 2024/25:49 noterar Länsstyrelsen att Regeringen avser att så snart som möjligt genomföra utredningens förslag gällande en sexmånadersregel. Länsstyrelsen ser det som anmärkningsvärt att regeringen tagit ställning i en fråga redan innan yttranden från remissinstanser inkommit på detta slutbetänkande.

Avsnitt 8.4 Skyldighet att bekosta mottagandet

Länsstyrelsen instämmer i utredningens bedömning om avrådan gällande skyldighet att bekosta materiella mottagningsvillkor och kostnader för nödvändig hälso- och sjukvård i större utsträckning.

Avsnitt 8.5 Kommuners ansvar för logi i vissa fall

Länsstyrelsen saknar ett utökat resonemang om kommunernas ansvar för boende för asylsökande i extraordinära situationer, särskilt vad ansvaret innebär i termer av beredskap och kapacitet vid övriga tidpunkter.

I Länsstyrelsens uppdrag ingår idag att verka för att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot vissa nyanlända invandrare för bosättning¹. Ges kommunerna i uppdrag att ansvara för boende för asylsökande i extraordinära situationer bör länsstyrelsernas nuvarande uppdrag utvecklas.

Konsekvensbeskrivning

Föreslagna förändringar för mottagningssystemet är omfattande och kommer ha stor betydelse både för individ och system.

Länsstyrelsen saknar en utförlig konsekvensanalys av hur förslagen påverkar såväl asylsökande, särskilt barn, som bosättningssystemet. Vidare saknas ett resonemang om konsekvenser för individer i asylboende i relation till egenbosatta.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Daniel Gustafsson med integrationsutvecklare Hanna Norberg som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschef Stina Esselström och integrationsutvecklare Linnéa Lagergren medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

¹ 9 § Förordning (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.